

10. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Ч. I. – 2-ге вид., репр. / Симон Наріжний ; [відп. ред. О. Купчинський]. – Львів ; Кент ; Острог, 2008. – 372 с.
11. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції. 1919–1939 / Симон Наріжний. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. – Ч. II. – 272 с.
12. Новоженець Г. Вияви української ментальності в мистецтві діаспори: світоглядні лінії та позиції / Галина Новоженець // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2008. – № 19. – С. 234–243.
13. Прокопович Т. Ю. Функціонування національної традиції у релігійному мистецтві української діаспори другої половини ХХ століття : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 / Прокопович Тетяна Юріївна ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2001. – 225 с.
14. Тетеріна-Блохин Д. Українська еміграція: історичний, соціально-економічний і політичний аспекти (Х–ХІХ ст.) / Дарина Тетеріна-Блохин. – Полтава ; Мюнхен : ТОВ “АСМІ”, 2010. – Т. 1. – 264 с.
15. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів. – Мюнхен : УВУ, 1993. – 218 с.
16. Kruk G. Vorwort von Jean Casson / Gregor Kruk. – В. I, В. II. – München : Südwest Verlag, 1974–1975.

В статье рассмотрены формы культурно-художественной деятельности украинских эмигрантов “послевоенной волны” в Германии, а именно – в сфере науки, театрального, изобразительного и музыкального творчества. Освещены достижения украинского скульптора Григория Крука в контексте функционирования украинских эмиграционных художественных организаций Германии.

Ключевые слова: Г.Крук, украинская диаспора, национальный стиль, скульптура.

The Ukrainian emigration in Germany “post-war wave” cultural and art activity forms have been considered in presented article, namely in the sphere of science, theatre, fine arts and music arts. The Ukrainian sculptor Grygoriy Kruk achievements have been illustrated in the context of the Ukrainian arts organizations in Germany functioning.

Key words: G.Kruk, Ukrainian diaspora, national style, sculpture.

УДК 7.071.2:730:7.03

Ігор Коваль, Юрій Юсипчук

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В СКУЛЬПТУРІ ГРИГОРІЯ КРУКА

Мистецька творчість Григорія Крука вказує на те, що почуттями українців правила велика віра в Бога, яка зумовила дотримання моральних стандартів християнської релігії. Творча доля Г.Крука потребує спеціального монографічного дослідження.

Ключові слова: Г.Крук, українська діаспора, національний стиль, скульптура.

У процесі дослідження різноманітних сторінок української історії та культури нам доводилося простежувати життєві й творчі долі видатних українців, які в післявоєнні роки в силу конкретних обставин опинилися далеко від Батьківщини – були закинуті на чужину. У сюжетах долі кожної з персоналій національної творчості інтелігенції простежується непоборна сила духу. Здавалось би, Друга світова війна принесла людству стільки лиха, що мови не могло бути про високе мистецтво, однак українська західна діаспора створила такий потужний пласт духовності, що її творчістю був подивований увесь світ. Звичайно, що їхніми почуттями й устремліннями правила велика та глибока віра в Бога й дотримання моральних стандартів християнської релігії. Чужоземні мандрівники ще з далеких часів захоплювалися релігійністю українського народу, і це є очевидним феноменом українського національного характеру. Тому не дивно, що в скульптурних творах Григорія Крука ми віднаходимо художні характеристики, які, з одного боку, вивчають, а з іншого, – трактують побожність українців. Одна з дослідниць творчої спадщини митця Аркадія Оленська-Петришин стисло та вдало описала джерело наснаги в мистецькій роботі Г.Крука: “Туга за батьками, ріднею й атмосферою, яку він залишив дома, спричинилася до його зацікавлення світом українських селян, – пише мистецтвознавець. – Він пригадував селян, яких бачив у церквах, при праці...” [7, с.22].

Із надзвичайно цікавих особистих спогадів українського мистецтвознавця Володимира Поповича ми довідуємося, що Григорій Крук був глибоко релігійною людиною. Зокрема, в одному з нарисів він розповідає про Великодні свята 1954 року в Мюнхені, коли мистець разом з художником Северином Борачком брали участь у Божественній літургії [10, с.26]. Особливо зворушливими є спогади про “потрясаючі консеквенції”, які переживав скульптор під час нічної Служби Божої, яка відбулася в Мюнхені під час роботи Світового Євхаристійного Конгресу (1960). Людина, що розумілася на справжньому мистецтві, була вражена силою східного візантійського обряду в українській Божественній літургії [10, с.33]. До речі, тоді ж на міжнародній виставці “Українське християнське мистецтво”, де були представлені роботи малярів, графіків і скульпторів, справжнім шедевром національного мистецтва був визнаний твір Г.Крука “Селянин у церкві”.

Ми спробували з’ясувати першооснову зацікавлення митця сакральним мистецтвом. По-перше, його родове дерево проросло з древнього Галича – визначного українського культурного й церковно-релігійного центру. Дослідник творчості художника М.Буджак указує, що його батько Яків Крук учив малого сина як гончарського ремесла, так і розумітися на церковному малярстві та вправно відливати із цементу й піску цвинтарні хрести [1, с.9].

Тлумачський краєзнавець широко жалкує, що не збереглися ті перші горщики й горнятка, які виліпив юний гончар. “А от ангели, – розповідає у своєму нарисі М.Буджак, – що одного разу ожили із купки зоставленої глини, чимало років мандрували по селі. Їх тримали в закутках, до них молились”.

Із спогадів Г.Крука ми також довідуємося, що великий вплив на формування його релігійного світогляду мали проповіді відомого педагога й душпастиря отця Івана Фіголя, які він слухав під час навчання в Станіславській деревообробній промисловій школі в греко-католицькій катедрі Воскресіння Господнього [5, с.549].

Про свої перші спроби створення зразків сакрального мистецтва Г.Крук розповідає в інших спогадах – “Мій шлях до різьби”. Після того, як для нього безуспішно завершилося навчання в Школі деревного промислу в Станіславові, а згодом у Львівській мистецько-промисловій школі, юнак “попрямував до столяра – різьбаря Андрія Оверка, що на замовлення різьбив іконостаси до українських церков і вітарів до польських костелів” [6, с.57].

У роки навчання в Краківській академії мистецтв (1934–1937) Г.Крук вирізьбив бічний вітар для української церкви святого Норберта в старовинній польській столиці. У центрі скульптурної композиції знаходилося “Розп’яття Христа”. На жаль, доля цієї сакральної пам’ятки овіяна трагічністю. У 1947 році польська церковна влада відібрала храм від українців, а іконостас, уся церковна інфраструктура були знищені [8, с.47]. Пізніше скульптор з гордістю згадував: “Винагорода за вітар поставила мене тоді “на ноги” як матеріально, так і морально” [6, с.61].

Григорій Крук підтримував особисті контакти з визначними діячами Української греко-католицької церкви. Так, у перші післявоєнні роки, завдяки стипендії, яку виклопотав для нього апостольський візитатор українців у Західній Європі єпископ Іван Бучко, художник декілька місяців вивчав пам’ятки античної архітектури й середньовічного мистецтва в Італії [8, с.49].

На подяку за благодійність владики митець виконав його погруддя – один із кращих портретів, створених Г.Круком.

Величною й щасливою подією для української діаспори стало повідомлення в лютому 1963 року про звільнення після вісімнадцятирічного ув’язнення в Сибіру галицького митрополита Йосифа Сліпого, який своїм життям, терпінням і незламною волею підніс на найвищий п’єдестал в очах усього світу Українську церкву й український Божий народ, що в умовах переслідування й гоніння християн рятував християнські ідеали людства. Особистість Блаженного Патріарха, що, як ніхто інший, зберіг вірність Христовій Церкві та Божому Люду, викликала захоплення в усьому світі.

До образу патріарха прикували свою увагу українські художники. Особливо гарні портрети ісповідника віри створили Петро Андрусів та Юрій Гура. Г.Крук також вирішив виконати портрет митрополита, а тому восени 1963 р. вирушив до Риму. Репродукції митця, що їх було показано патріархові, надзвичайно йому сподобалися – відомому знавцю й оцінювачу високого пластичного мистецтва. На погрудді митця є всі традиційні інсигнії кардинальної ризи: мантія,

хрест, іконки-панагії з образом Христа й Богородиці-Одигітрії. Фізична краса бездоганно відтворена в усіх рисах його чистого й мудрого обличчя. На знак вдячності за виконання високохудожнього скульптурного твору Й.Сліпий організував Г.Круку аудієнцію в Папи Римського Павла VI. Невдовзі український митець виконав портрет-погруддя господаря Святішого Престолу. У 1984 р. Папа Римський Іван Павло II нагородив його дипломом і медаллю за створені в Римі портрети кардинала Йосифа Сліпого та Папи Римського Павла VI [2, с.94].

Під час перебування в Італії в 1963–1964 роках Г.Крук узяв участь у конкурсі на виконання великої статуї Нотр Дам де ля Салет для нової церкви в Римі, на якому здобув перше місце. Чотириметрову фігуру він виконав у Мюнхені влітку 1964 р.

“Статуя робила монументальне враження, немов Паляс Атена, тільки була модерніша, – ділився згодом своїми враженнями від побаченого В.Попович. – Струнка і сильно видовжена постать зі схрещеними на грудях руками, голова в короні. Обличчя Мадонни молоде, усмінене, щасливе. В цілій скульптурі найкраще була випрацьована голова, і тому вся увага глядача спрямовувалася на голову. Довга до самої землі туніка, вся у фалдах, рукави широкі, на грудях намисто з рож” [10, с.34].

Улітку 1965 р. Г.Крук подорожував античною Грецією, де з особливою пильністю оглянув Афіни й Святу Гору Афон з майже спорожнілими монастирями. Повернувшись у Мюнхен, він зробив декілька композицій з типажами афонських монахів. “У їх постатях Крук намагався відтворити чернече життя на Святій Горі, що ніби зупинилися в добі Середньовіччя, – писав В.Попович у журналі “Сучасність”. – Крукові ченці виглядають людьми з іншого, не матеріального світу, чужими нашій матеріалізованій цивілізації” [8, с.53]. У зовсім іншій манері виконана скульптура Вселенського Патріарха й архієпископа Константинопольського Атенагораса I. Духовний провідник світового православ'я зображений так, як прийнято змальовувати в християнській іконографії образи перших апостолів – улюблених учнів Ісуса Христа.

Самобутні роздуми про церковно-релігійні мотиви у творчості Г.Крука знаходимо в працях дослідниці А.Оленської-Петришин. Вона відзначає: “Окрему тематичну групу в скульптурах Крука становлять священники, ченці й черниці. У цій групі також бачимо широкий емоційний діапазон і відмінності зображення від витончених одухотворених постатей до сатиричних інтерпретацій їхніх товстих земних тулубів” [7, с.28].

У своїх творах художник виявив себе й талановитим майстром, показуючи різноманітні рівні релігійності звичайних мешканців його Покутського краю. Круків “Паламар” повний готовності виконувати функції старшого брата престолу. У цій скульптурі митець застосовує зігнуту позицію як скульптурний засіб, що створює почуття масивності й важкості, а також досягає вислову покірності. Або з яким божественним виразом обличчя дивиться Круків євреї у небо. Бо, як свого часу писав В.Кивелюк, “він знає, що його національний бог Ягве простер свої долоні і над ним”. Мученицький стан людини зображений у скульптурі “Молитва”, а його “Селянин в церкві” і “Жінка з свічкою” – це чи не найкращі ілюстрації в модерному українському мистецтві релігійної одержимості й християнської моральності нашої нації. Його герої – прості й малоосвічені, але вони живуть за своїм суворим кодексом моралі.

У спадщині митця є гарний філософський твір “Селянин перед розстрілом”. Коли люди вже не хочуть слухати приреченого на смерть чоловіка, то він молитовним жестом, з піднятими догори руками, звертається до небесного спасителя людства – Ісуса Христа.

Таким чином, можемо зробити **висновок**, що церковно-релігійними мотивами насичена вся мистецька творчість Г.Крука, і вона вартує спеціального монографічного дослідження.

1. Буджак М. Григорій Крук / М. Буджак // Золоте жниво. – Тлумач, 1996. – Кн. 2–3. – С. 8–14.
2. Гаврилів Б. Історичні постаті Івано-Франківщини / Б. Гаврилів, І. Миронюк. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 144 с.
3. Головатий М. Крук Григорій / М. Головатий // Енциклопедичний словник. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. – 495 с.
4. Даревич Д. Григорій Крук – співець селянської долі / Д. Даревич // Сучасність. – 1987. – Ч. 7–8. – С. 59–65.
5. Крук Г. З молодих років у Станіславові / Г. Крук // Альманах Станіславовської землі. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 546–551.
6. Крук Г. Мій шлях до різьби / Г. Крук // Перевал. – 1999. – № 2. – С. 57–72.

7. Оленська-Петришин А. Творчий шлях Григорія Крука / А. Оленська-Петришин // Сучасність. – 1977. – Ч. 2. – С. 22–30.
8. Попович В. Григорій Крук / В. Попович // Сучасність. – 1968. – Ч. 10. – С. 46–60.
9. Попович В. Українська тематика в творах Григорія Крука / В. Попович // Нотатки з мистецтвознавства. – Філадельфія, 1986. – № 26. – С. 25–32.
10. Попович В. Григорій Крук / В. Попович // Сучасність. – 1990. – Ч. 6. – С. 25–38.
11. Стебельський Б. Григорій Крук / Б. Стебельський // Альманах Станиславовської землі. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. – Т. 11. – С. 546–551.
12. Стебельський Б. Григорій Крук / Б. Стебельський // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 3. – С. 12–13.

Художественное творчество Григория Крука указывает на то, что чувствами украинцев руководила большая вера в Бога, которая обусловила соблюдение моральных стандартов христианской религии. Творческая судьба Г.Крука нуждается в специальном монографическом исследовании.

Ключевые слова: Г.Крук, украинская диаспора, национальный стиль, скульптура.

The artistic creativity of G.Kruck suggests that feelings of Ukrainians are managed by a strong faith in God which led to the maintaining of the moral principles of the Christianity. The creative life of G.Kruck requires a monographic study.

Key words: G.Kruk, Ukrainian diaspora, national style, sculpture.

УДК 7.071.2:7.041.3

Володимир Лукань

ЖАНР “НЮ” У РИСУНКАХ ГРИГОРІЯ КРУКА

Григорій Крук – відомий український мистець, скульптор. Цікавою й досі маловідомою сторінкою його творчості є рисунки, зарисовки, начерки та численні “Ню”, аналіз яких репрезентований у статті.

Ключові слова: Г.Крук, українська діаспора, національний стиль, скульптура.

“Ню” (з фр. nu – оголений, оголена натура) – жанр в образотворчому мистецтві, де змальовується оголене людське тіло чи якісь його частини та їх інтерпретації. В академічному малярстві та скульптурі XVII–XIX ст. сформовуються норми ідеальної краси, що ґрунтується на сприйнятті реальної природи через призму класичного мистецтва (античної скульптури, живопису періоду епохи Відродження). Під час навчання художників зображення оголеної природи стає обов’язковим у програмі підготовки, вона є показником майстерності. Упродовж століть “Ню” є одним з головних жанрів в образотворчому мистецтві.

Жанр “Ню” – домінуючий у рисунковій творчості скульптора Григорія Крука. Найповніше рисунки Г.Крука, а саме – “Ню” представлені в книзі Gregor Kruk. “Zeichnungen”. – Мюнхен, 1980. Це видання й було основою для нижчевикладених міркувань про жанр “Ню” у його рисунках. З майже 240 рисунків із цієї книги 230 є класичними “Ню”, з них близько 160 є жіночими, а 70 – чоловічими. Для аналізу було обрано 60 жіночих “Ню” на свій розсуд і смак. З відомих причин, природно, предметом наших зацікавлень є жіночі “Ню”. Тему чоловічих “Ню” залишаємо незайманою для інших дослідників з відповідною мистецькою, підкреслюємо, орієнтацією.

Слід зазначити, що подані в книзі рисунки, начерки жодним чином не класифіковані, викладені доволі хаотично, без будь-якої систематизації, періодизації. Важливе завдання, власне, і полягало в тому, аби в якийсь спосіб класифікувати, систематизувати обрані рисунки Крука. Варіант хронологічної класифікації (за роками виконання) є найбільш придатним, однак, на жаль, не всі рисунки підписані й датовані. Класифікувати рисунки щодо окремих моделей, при можливості ідентифікуючи їх, видається надто умовним, бо Крук не намагався зображати свої моделі з максимальним відтворенням портретної схожості. Привабливим видавався варіант класифікації, коли рисунки систематизуються за відповідними ракурсами (зі спини, спереду, у ракурсі; сидяча, лежача, стояча й т. д.). Можна класифікувати рисунки за технікою виконання (олівець, туш, перо тощо). У результаті, у підборі рисунків були присутні всі варіанти класифікації з домінуванням особистих естетичних міркувань. Обрані “Ню” охоплюють період з 1960